

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง The Model of Buddhist Propagation of the Missionary in Angthong Province

พระครูโสภณธรรมวิจารณ์*

ภัทรพล ใจเย็น**

บุษกร วัฒนบุตร***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพที่เหมาะสม ต่อการนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ๒) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ๓) เพื่อหารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ดำเนินการวิจัยโดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๒๕ รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน ๑๑ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ และจัดหมวดหมู่เพื่อสรุปเนื้อหาไปสู่การพรรณนา และสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผลการวิจัยพบว่า

๑) แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพที่เหมาะสม ต่อการนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นได้ดำเนินการมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ซึ่งรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น มีการหลายรูปแบบ ยกตัวอย่างเช่น การปฏิบัติตนจนเป็นที่น่าเลื่อมใส การสัสมระวังในการสนทนา การให้คำแนะนำแบบเป็นกลาง การตอบปัญหาข้อข้องใจที่ตรงประเด็น และการแสดงธรรมที่ชัดเจนเข้าใจง่าย ไปตามลำดับ โดยอาศัยพระบูรพาจารย์ผู้แตกฉานในพระธรรมวินัยเป็นกำลังสำคัญ นอกจากนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมต้องเผยแผ่ตามประเพณีคณสงฆ์ และตามประเพณีไทย การเผยแผ่ต้องปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และปรับประยุกต์การเผยแผ่โดยจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่หรือเป็นสถานศึกษาเป็นที่ประจำหรือครั้งคราวหรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษภายในวัด หรือในหมู่บ้านใกล้เคียง

*นิสิตปริญญาเอก, วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

***อาจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

๒) ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลต่อคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง พบว่า มี ๔ ด้าน ดังนี้ (๑) ปัญหาด้านเนื้อหาหลักธรรม คือ พระธรรมทูตขาดความรู้ในเรื่องที่จะแสดงธรรม ขาดทักษะและเทคนิคในการแสดงธรรมที่ดี และพระธรรมทูตมีบทบาทจำกัดเพียงการออกบรรยายธรรมนอกวัดที่มีอยู่น้อย และปัญหาการมีทัศนคติพื้นฐานต่อการเป็นพระธรรมทูตและงานโดยบทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูตไม่ครอบคลุมครบต่อสังคมโดยรวมอย่างชัดเจนเท่าที่ควร (๒) ปัญหาด้านกิจกรรม คือ พระธรรมทูตที่มีบทบาททำกิจกรรมในเรื่องดังกล่าวมักจะเป็นพระธรรมทูตที่มีตำแหน่งทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับอำเภอและระดับประจำ จังหวัดอ่างทอง ขาดเทคนิคและกิจกรรมที่ใช้ในการนำเสนอใช้ รูปแบบเดิมๆ ทำให้ไม่ได้รับความสนใจ (๓) ปัญหาด้านการใช้สื่อประกอบการบรรยาย คือ พระธรรมทูตยังขาดความรู้ความสามารถในการสร้างสื่อที่ง่ายต่อการเข้าใจ และเป็นสื่อที่แปลกและน่าสนใจ ขาดอุปกรณ์และสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่ใช้ในการอบรม สื่อประเภทวิทยุโทรทัศน์ประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังไม่เพียงพอต่อการใช้งานที่ครอบคลุมกับหน่วยงาน (๔) ปัญหาด้านการได้รับประโยชน์และคุณค่า คือ ๑) ประโยชน์ตน กล่าวคือ ยังไม่สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาตนเองและประกอบสัมมาอาชีวะ มีการพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมให้ถูกต้องเหมาะสมกับสังคมไทย และนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต สร้างศีลธรรมจริยธรรม ๒) ประโยชน์คนอื่น กล่าวคือ ยังขาดจิตสำนึกและทำประโยชน์เพื่อสังคมและประเทศชาติ เกิดแรงจูงใจเชิงบวกให้เกิดความเชื่อมั่นและภูมิใจในตัวเอง การปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี การเน้นหลักการสอนประชาชน ๓) ประโยชน์สังคมส่วนรวม กล่าวคือ ขาดความมุ่งมั่นที่จะเป็นตัวอย่างในการทำงานที่ดีของพระสงฆ์และของคณาทั่วไป มีความมุ่งมั่นปฏิบัติงานพระศาสนาเพื่อสังคมส่วนรวม

๓) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพเพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง พบว่า มีอยู่ ๘ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา (๒) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม (๓) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ (๔) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ (๕) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ (๖) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำปฎิญาณตนเป็นพุทธมามกะ (๗) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการพัฒนาท้องถิ่น (๘) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ พระธรรมทูตหรือผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องพิจารณารูปแบบตามความเหมาะสมของปัจจัย เช่น เวลา สถานที่ ตัวผู้ฟัง และบริบทต่าง ๆ เป็นต้น

คำสำคัญ : การเผยแผ่, พระพุทธศาสนา, พระธรรมทูต

ABSTRACT

The objectives of this research were : 1) to study the appropriate concepts and theories of Buddhism propagation of the missionary in Angthong Province, 2) to study and analyzed the general problems affecting the quality of Buddhism propagation of missionary monks in Angthong Province and 3) to find the qualified pattern and methods of Buddhism propagation for missionary monks in Angthong Province.

The Research Methodology was the Qualitative Research, collected data from 25 key informants, purposefully selected from experts in the field with structured in-depth-interview form by face-to-face in-depth-interviewing and also from 11 participants in focus group discussion. Data from both methods were analyzed by descriptive interpretation.

Findings were as follows:

1. The appropriate concepts and theories for Buddhism propagation of missionary monks in Angthong Province were the patterns of Buddhism propagation used since the Buddha's time which were of many methods, for example; one trained oneself to the respectable state, controlled oneself in talking, gave advice in neutral manner, directly answered the questions and taught Dhamma clearly and understandably accordingly. The former teachers who had expertise in Dhamma were set as good examples for clear and understandable teaching. Besides, the appropriate Buddhism propagation must follow the pattern of the former tradition set by former teachers and Thai tradition. The Buddhism propagation must be improved to suit the present society. The propagation units must be set up either at educational institutes regularly or as special events in monasteries or in villages.

2. General problems effecting the quality of Buddhism propagation of missionary monks in Angthong Province were of 4 aspects; 1) the problem of content delivery: Missionary monks did not have enough knowledge of Dhamma content, lacked an appropriate principles and technique of propagation. Missionary monks had limited roles , only preaching in monasteries that also were limited. The attitudes towards being missionary monks were not appropriately and clearly geared for the overall communities, 2) the problems of propagation activity: Most missionary monks held the Sangha affaire administrative roles and did not have appropriate technique and activities for good Dhamma teaching which in return, made Dhamma delivery quite boring, 3) the problems of teaching media: Missionary

monks still lacked skill in creating the easy to understand, new and exiting teaching media. Training and teaching media were limited. Radio and television media for Buddhism teaching were not enough for all units concerned and 4) the problems of values for money: There were 4 problems in this aspect as (1) personal benefit; It was not possible to take advantage of their knowledge and experience to develop and use for their own livelihood. There should be development of personality, attitudes and values appropriately for Thai society to be used in everyday life and create moral ethics, (2) Others' benefits; still lacking of awareness and contributing to society and the nation. There should be positive motivation to have self confidence and pride and good examples for other people, (3) Overall social benefits; still lacking of commitment to be good examples for other monks and people. There should be dedication to working for Buddhism and society as a whole.

3. The appropriate and qualified model Buddhism propagation of the missionary monks in Angthong Province were of 8 models as 1) The model and method of Dhamma sermon, 2) The model and method of lectures or Dhamma talk, 3) The model and method of Buddhism propagation through broadcasting media, 4) The model of morality support activities, 5) the model and method of meditation practice, 6) The model and method of undertaking the Triple gems for refuge, becoming a Buddhist ceremony, 7) the model and method of community development and 8) The model and method of social welfare activities. The missionary monks must consider to use the suitable model and method for factors, time, place, audience and other contexts. .

Keywords : Buddhist Propagation, Missionary

๑. บทนำ

งานพระธรรมทูตของคณะสงฆ์ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างเป็นทางการและพัฒนารูปแบบการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา โดยคณะสงฆ์ได้จัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบงานพระธรรมทูตโดยตรง ได้แก่ กองงานพระธรรมทูต มีฐานะเทียบเท่ากองธรรมสนามหลวง และกองบาลีสนามหลวง เป็นหน่วยงานของคณะสงฆ์ที่ตั้งขึ้นเพื่อขับเคลื่อนงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ มีองค์ประกอบในการบริหารจัดการองค์การคือ กำหนดให้พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพะราชาคณะรูปหนึ่งเป็นแม่กองและรองแม่

กองอีก ๒ รูป ซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคมที่สำนักงานเลขานุการดูแลรับผิดชอบงาน และกำหนดให้มีสำนักงานพระธรรมทูตที่แบ่งเป็น ๙ สาย ตามแบบอย่างการจัดส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนประเทศต่างๆ ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชพร้อมทั้งกำหนดให้มีสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ และสำนักผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตอีกด้วย ในปัจจุบันคณะสงฆ์ได้ให้ความสำคัญแก่งานพระธรรมทูตเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นงานที่เป็นหลักแห่งความมั่นคงของพระพุทธศาสนา หากพระภิกษุทำแต่หน้าที่ศึกษาและปฏิบัติเฉพาะตนโดยไม่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ประชาชนแล้ว พระพุทธศาสนาก็คงไม่ดำรงมั่นคงเป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยอยู่ได้ตราบนานเท่านาน^๑

ปัจจุบันมีพระราชสุวรรณหเวที เจ้าคณะจังหวัดอ่างทอง เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ และฝ่ายเผยแผ่มี ๗ อำเภอ มีจำนวนพระธรรมทูตในสายงานรวมทั้งสิ้น จำนวน ๓๔๕ รูป^๒ หลังจากหน่วยปฏิบัติงานพระธรรมทูตออกปฏิบัติงานตามตารางที่กำหนดแล้ว ก็จัดทำรายงานบัญชีสรุปกิจกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตเสนอต่อกองงานพระธรรมทูตจังหวัดอ่างทอง เสนอข้อมูลอันเป็นสภาพหรือปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานต่อหน่วยงานกำกับงานพระธรรมทูตจังหวัดอ่างทอง ต่อที่ประชุมปัจฉิมนิเทศของจังหวัด และจังหวัดก็จะได้นำปัญหาและอุปสรรคนี้ไปเสนอต่อที่ประชุมในการประชุมปัจฉิมนิเทศงาน พระธรรมทูต ๗ สายทุกๆ ปี ซึ่งที่ผ่านมาการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในพื้นที่จังหวัดอ่างทอง

จากการที่ผู้วิจัยเองที่มีส่วนในการทำงานเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดอ่างทอง ตระหนักดีว่าการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เพื่อที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของเราและแผ่แต่คนในสังคมให้เกิดความสงบสุขอย่างยั่งยืนและถาวร อีกทั้งยังสามารถสร้างความเชื่อถือศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาอีกด้วย ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดที่จะทำการศึกษาและทำการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตใน จังหวัดอ่างทอง เพื่อจะได้นำผลที่ได้มาใช้ในการพัฒนาการเผยแผ่พระศาสนาของพระธรรมทูต ให้เกิดประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์สูงมากยิ่งขึ้น และทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองบรรลุเป้าหมายตามที่ได้ตั้งไว้ให้ได้มากที่สุด

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^๑กรมการศาสนา, *ระเบียบกองงานพระธรรมทูต*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขานุการวัดปากน้ำภาษีเจริญ, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗.

^๒ศูนย์ประสานงานพระธรรมทูตจังหวัดอ่างทอง วัดโล่ห์สุทธาวาส, จังหวัดอ่างทอง.

๒. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลต่อคุณภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเล่มนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งพระสงฆ์ พุทธศาสนิกชน และข้าราชการ ประชาชน จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น ก่อนที่จะนำเสนอต่อการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นเครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

๔. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองสรุปตามประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

๔.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ พบว่า

(๑) แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ คือ รูปแบบมีหลายประเภท เช่น รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แบ่งออกเป็น รูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้าง ความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ รูปภาพ รูปแบบที่ใช้สมการ ทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ และรูปแบบที่นำเอา ตัวแปรต่างๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น รูปแบบที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้ รูปแบบควรประกอบด้วย ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าที่จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

รูปแบบควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเมื่อทดสอบรูปแบบแล้ว ถ้าปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์รูปแบบนั้นต้องถูกยกเลิกไป รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์ เชิงเหตุเชิงผลของเรื่องที่จะศึกษา ได้อย่างชัดเจน รูปแบบควรนำไปสู่การสร้างแนวความคิดใหม่ หรือความสัมพันธ์ใหม่ของเรื่องที่ ศึกษาได้รูปแบบในเรื่องใดจะเป็นเช่นไรขึ้นกับกรอบของทฤษฎีในเรื่องนั้นๆ เป็นต้น

(๒) แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต คือ หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์ที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระศาสนาอย่างแท้จริง ได้มีวิธีการเผยแผ่ แบบโอวาท ปาฏิโมกข์ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะส่วนสุดท้าย คือ อนุภาโต อนุปะทาโต ไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใครพระธรรมทูตจะต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย จงเป็นคนปากช้า แต่หูตาไว พูดน้อย ทำใ้มาก ดูใ้มาก นิ่งใ้มาก ปาฏิโมกข์ จ ส่วโร สำรวมรักษาพระวินัยใ้มากที่สุด

มตตณฺณดา จ ภตตสฺมี ฐึประมาณในการรับ การบริโภคาหาร ปนตณจ สยนาสนํ อยู่ง่ายและ
สุดท้ายสำคัญที่สุดคือ อธิจิตเต จ อาโยโค เป็นการทำความเพียรทางจิต อยู่ด้วยอารมณ์กรรมฐาน
อย่างเอาจริงเอาจัง ผีความอดทนให้มาก ซึ่งเป็นหนทาง ให้บรรลุเป้าหมายหรืออุดมการณ์อันสูงสุด
ของพระธรรมทูต

(๓) แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแผ่ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ได้ดำเนินการมาตั้งแต่
ครั้นพุทธกาลหลังจากที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้วทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดแสดงธรรมที่
พระองค์ได้ทรงตรัสรู้แล้ว เพื่อให้สัตว์โลกหรือเวไนยสัตว์ผู้มีธุลีคือกิเลสในปัญญาจกษณ้อย ซึ่งเป็นผู้
สามารถจะรู้ทั่วถึงธรรมที่พระองค์จะแสดงได้ และเมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรม ให้แก่สาวกแล้ว
พระพุทธองค์ก็ทรงส่งสาวกไปประกาศพระธรรม เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่ต่อเนื่องกันมา
เป็นลำดับเป็นระยะเวลายาวนานจนถึงปัจจุบัน ซึ่งรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นได้มีการ
หลายรูปแบบเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น การปฏิบัติตนจนเป็นที่น่าเลื่อมใส การสำรวมระวังในการ
สนทนา การให้คำแนะนำแบบเป็นกลาง การตอบปัญหาข้อข้องใจที่ตรงประเด็น และการแสดงธรรม
ที่ชัดเจนเข้าใจง่าย ไปตามลำดับ โดยอาศัยพระบูรพาจารย์ผู้แตกฉาน ในพระธรรมวินัยเป็นกำลัง
สำคัญ

(๔) หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ ๑) หลักการนำคำสั่งสอน
ของพระพุทธเจ้าออกไปเผยแผ่ให้แก่ผู้ที่ยังไม่มีความเชื่อ และผู้ที่มีความเชื่อ ความศรัทธาในพุทธ
ศาสนาและสามารถนำหลักคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
อย่างเหมาะสม ๒) หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้เพื่อการบริหารตน ๓) หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ ในการ
บริหารคน ๔) หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้เพื่อบริหารงาน หลักคุณธรรม ๔ อย่างนี้ ถ้าผู้เผยแผ่ มีครบ
บริบูรณ์แล้วจะชักนำผู้ฟังให้ถึงสิ่งที่ต้องประสงค์ซึ่งไม่เหลือวิสัย และถ้านำมาเปรียบเทียบกับความรู้
ด้านบริหารจัดการเพื่อที่จะทำงานให้สำเร็จ และมีคุณภาพ มี ๒ หลักการ คือ ๑) KPA: (วงจ
คุณภาพ) ประกอบด้วย (๑) Knowledge หมายถึง ความรู้ (๒) Practice หมายถึง การฝึกฝน
(๓) Attitude หมายถึง เจตคติ ๒) PDCA: (วงจคุณภาพ) ประกอบด้วย (๑) Plan หมายถึง
การวางแผน (๒) Do หมายถึง การกระทำ (๓) Check หมายถึง การประเมินผลหรือการตรวจสอบ
(๔) Act หมายถึง การแก้ไขข้อบกพร่อง

๔.๒ ปัญหาทั่วไปที่ส่งผลต่อคุณภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตใน จังหวัดอ่างทอง พบว่า

๑) ปัญหาด้านเนื้อหาหลักธรรม คือ หลักปฏิบัติที่นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะ
เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความสามัคคี ของหมู่คณะ และการเคารพนับถือซึ่ง
กันและกัน ได้แก่ พระสังฆาธิการต้องหมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ ต้องพร้อมเพรียงในการประชุม
มาประชุม เลิกประชุม และทำภารกิจอื่น ๆ ให้พร้อมกัน ได้นำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา
หลักคตินธรรม โดยเฉพาะการประยุกต์คำสอน ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบันมาใช้
ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เนื้อหาหลักธรรม ที่นำมาใช้ในการเผยแผ่มีทั้งที่ซ้ำกันบ้าง แตกต่าง
กันบ้างขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมในขณะทำการเผยแผ่ ปฏิภาณไหวพริบ และลีลาการแสดงธรรม

ของพระธรรมทูต เนื้อหาและภาษาที่ใช้มีลำดับชั้นเป็นขั้นเป็นตอนมีการพัฒนาเนื้อหาไปตามลำดับ แต่ละเรื่องหรือแต่ละจุดนั้นท่านจะมีประเด็นใหม่ๆ ให้คิดอยู่เสมอ และใช้ภาษาร่วมสมัยทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ในส่วนของประเภทเนื้อหาที่นิยมนำมาเผยแพร่ จะประกอบด้วย ประเภทเนื้อหาเพื่อพัฒนาจิตใจและชีวิตที่ดีงาม

๒) ปัญหาด้านการจัดกิจกรรม คือ พระธรรมทูตที่มีบทบาททำกิจกรรมในเรื่องดังกล่าว มักจะเป็นพระธรรมทูต ที่มีตำแหน่งทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในระดับอำเภอและระดับประจำจังหวัดอ่างทอง การจัดกิจกรรมของพระธรรมทูตส่วนใหญ่ยังคงเป็นกิจกรรมแบบซ้ำ ๆ และเดิมๆ ที่เคยทำมา เช่น เป็นกิจกรรมประเภทการแสดงธรรมเทศนา การบรรยายธรรม การอบรมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชาวันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันเทโวโรหณะ วันธรรมสวนะ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตามประเพณีท้องถิ่นอื่นๆ โดยพระธรรมทูต จะเป็นผู้นำพาชาวบ้านทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ยังขาดเทคนิคและการจัดกิจกรรมที่ใช้ในการนำเสนอ ที่นำมาใช้ยังเป็นรูปแบบเดิมๆ ทำให้เกิดความน่าเบื่อ และไม่เกิดความสนใจเท่าที่ควร

๓) ปัญหาการใช้สื่อประกอบการบรรยาย คือ พระธรรมทูตยังขาดความรู้ความสามารถ ในการสร้างสื่อที่ง่ายต่อการเข้าใจ และเป็นสื่อที่แปลกและน่าสนใจ ขาดอุปกรณ์และสื่อเทคโนโลยี ที่ทันสมัยที่ใช้ในการอบรมสื่อประเภทวิทยุโทรทัศน์ประกอบในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ยังไม่เพียงพอต่อการใช้งานที่ครอบคลุมกับหน่วยงาน

๔) ปัญหาด้านการได้รับประโยชน์และคุณค่า พบว่า

(๑) ประโยชน์ตน กล่าวคือ ยังไม่สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาตนเองและประกอบสัมมาอาชีพ มีการพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมให้ถูกต้องเหมาะสมกับสังคมไทย และนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต สร้างศีลธรรมจริยธรรม

(๒) ประโยชน์ต่อคนอื่น กล่าวคือ ยังขาดจิตสำนึกและทำประโยชน์เพื่อสังคมและประเทศชาติ เกิดแรงจูงใจเชิงบวกให้เกิดความเชื่อมั่น และภูมิใจในตัวเอง การปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี การเน้นหลักการสอนประชาชน

(๓) ประโยชน์สังคมส่วนรวม กล่าวคือ ขาดความมุ่งมั่นที่จะเป็นตัวอย่างในการทำงานที่ดีของพระสงฆ์และของคนทั่วไป มีความมุ่งมั่นปฏิบัติงานพระศาสนา เพื่อสังคมส่วนรวม

๔.๓ รูปแบบและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพนำมาเป็นแนวทางการเผยแพร่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง พบว่า รูปแบบที่เหมาะสม มี ๘ รูปแบบ ดังนี้

(๑) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา

(๒) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม

(๓) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ

(๔) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ

(๕) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ

(๖) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำปฎิญาณตนเป็นพุทธมามกะ

(๗) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการนำพัฒนาท้องถิ่น

(๘) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์

ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการเผยแพร่พระพุทธศาสนานั้น พระธรรมทูต หรือผู้เผยแพร่พระพุทธศาสนาจะต้องพิจารณารูปแบบตามความเหมาะสมของปัจจัยหลายๆ ด้าน เพื่อเป็นองค์ประกอบ เช่น เวลา สถานที่ ตัวผู้ฟัง สื่อที่นำไปประกอบการบรรยายสถานการณ์บ้านเมือง ประเพณี วัฒนธรรม และบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการเผยแพร่ด้วยเป็นสำคัญ จึงจะทำให้รูปแบบที่นำไปใช้ทั้งแปดรูปแบบ นี้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้สูงสุด

๕. อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยดังนี้

รูปแบบที่มีคุณภาพเหมาะสมต่อการที่จะนำไปเป็นแนวทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ คุณภาพสูงขึ้นได้นั้น พบว่า รูปแบบที่เหมาะสม มี ๘ รูปแบบ ดังนี้

๑) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา มีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัย ของ **ปฐม บัญศรีตัน** ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดและทฤษฎีการตีความทางพระพุทธศาสนาและทางตะวันตกมีเป้าหมายเพื่อให้เข้าใจ ถึงความจริงความถูกต้องดีงามผ่านการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร จึงมีพัฒนาการทั้งทฤษฎี และวิธีการตีความมาโดยลำดับเช่นกัน แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดด้านทฤษฎีและวิธีการตีความ

๒) รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมโดยการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม มีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ **พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)** ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ยุทธศาสตร์การเผยแพร่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า ในการไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตนั้น ความรู้ความสามารถของเรามีด้วยกันทั้งนั้น แต่ที่ไม่ค่อยบรรลุผลตามที่เรากำลังต้องการคงจะเกี่ยวกับปัญหาเรื่องยุทธศาสตร์ จึงทำให้มีปัญหาละเอียดและอุปสรรคเกิดขึ้นมากมาย บางท่านเทศน์ดี สอนดี ก็ยังอยู่ไม่ได้ ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะยังมีปัจจัยอะไรหลายอย่าง งานพระธรรมทูตมีความละเอียดอ่อนมาก แล้วยังถูกค่อนข้างอดว่าไปสอนเฉพาะกับคนไทยด้วยกัน หรือแม้กระทั่งศรีลังกาที่ประสบผลสำเร็จมากในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา จึงต้องทำให้หันมามอง เหมือนกันว่าเรื่องนี้เป็นเพราะอะไร ก่อนที่เราจะลงไปเผยแพร่จริงๆ เราต้องทำการวิเคราะห์ อย่างที่นักวางแผนทั้งหลายทำกันก่อนจะไปลงมือปฏิบัติการจริง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ก็ทำการวิเคราะห์

ชนิดนี้ซึ่งเรียกว่า SWOT Analysis ประกอบด้วย ๑. จุดแข็ง (S=Strength) ๒. จุดอ่อน (W=Weakness) ๓. โอกาส (O=Opportunity) ๔. สิ่งคุกคาม (T=Threat)^๓

๓) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ มีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **ชินัญ ทรงอมรสิริ** ที่ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการทางการตลาดเชิงพุทธ” ผลการวิจัย พบว่า หากนำหลักการ และภาษาของการตลาดมาอธิบายในมิตินี้ พระพุทธศาสนา เคยใช้หลักการ "Differentiation" ในสมัยพุทธกาล เช่น เรื่อง วรรณะ กรรมและการเกิดใหม่ พระพรหมจากผู้สร้างโลกมาเป็นผู้อารธนาธรรม และพรหมวิหาร จากโมกษะมาเป็นนิพพาน และการบูชาด้วยสัตว์มาเป็นการปฏิบัติตามไตรสิกขา ฯลฯ

๔) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยนครินทร์ แก้วโชติรุ่ง ได้วิจัย เรื่อง “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก” ผลการวิจัยพบว่า ๑) รูปแบบของการปกครองทางการเมือง มี ๒ รูปแบบ ได้แก่ การปกครองแบบราชาธิปไตย ซึ่งผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดแต่เพียงผู้เดียว ในการปกครองรูปแบบนี้คือพระราชา และการปกครองแบบสามัคคีธรรม ซึ่งอำนาจอยู่ในมือ ของชนชั้นสูงและมีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบการปกครองแบบอภิชนาธิปไตยในปรัชญากรีก ส่วนรูปแบบการปกครองในพระพุทธศาสนานั้นมีพัฒนาการโดยเริ่มต้นจากพระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์ในฐานะธรรมราชา จนกระทั่งพระพุทธองค์ได้ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการปกครอง จึงเป็นรูปแบบการปกครองเฉพาะตน ๒) หลักการของการปกครองแบบราชาธิปไตย^๔

๕) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการนำฝึกสมาธิ ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ **บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์** ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบ การจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู” ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะด้านการเตรียมการสอนและการวางแผนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นอาจารย์นิเทศกับนักศึกษาครูเกี่ยวกับ สมรรถนะการสอน ของนักศึกษาครู ทั้ง ๓ ด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับดี

๖) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการนำปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ มีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ **พระมหาธนาชัย ตนต์ปาโล (แสนณรงค์)** ที่ได้วิจัย เรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปญญาวิโร)” ซึ่งผลการวิจัย พบว่า ในพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการแสดงธรรม การสนทนาเป็น

^๓พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) , "ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา", รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖) , หน้า ก-ข.

^๔นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง, “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

โอกาสในการสอน การตอบปัญหาธรรม โดยทรงยับยั้งปัญหาไว้สาระและสอน สิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่ผู้ที่มาถามปัญหา ทรงมีพุทธวิธีการสอนอย่างน่าอัศจรรย์ ทรงวิเคราะห์ ผู้ที่จะสอน จำแนกพระ ธรรมคำสอนให้เหมาะแก่ผู้ที่จะสอน เมื่อเกิดพุทธบริษัทผู้นับถือพระพุทธศาสนามากขึ้น^๕

(๗) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการนำพัฒนาทองที่ ซึ่งสอดคล้อง กับผลงานการ วิจัยของ พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วเหลา) ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระสารี บุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัย พบว่า บทบาทในด้านความสัมพันธ์กับบุคคล ต่างๆ ท่านมีความสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ คล้ายกับพระพุทธเจ้าในฐานะที่เป็นพุทธอนุชาเป็นพุทธ อุปัชฌาย กับภิกษุในฐานะเป็นเพื่อนสหธรรมิก เป็นที่ปรึกษา และเป็นผู้ประสานหมู่สงฆ์ ให้เกิด ความสามัคคี กับภิกษุณีในฐานะเป็นผู้สนับสนุนให้สตรีได้บวชในพระพุทธศาสนา และเป็นผู้ให้ โอวาทกับอุบาสกอุบาสิกาในหน้าที่ปฏิบัติและที่ปรึกษา กับบุคคลนอกศาสนา ในการช่วยตอบ ปัญหาข้อข้องใจ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าท่านต้องรับภาระและเป็นธุระในหลายๆ ด้าน ดังนี้

๑. บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการ ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจาก พระพุทธเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วย วิธีการที่ต่าง ๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบและถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วน ที่มีได้หัน มานับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัว ท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่าง ๆ นับว่า เป็นตัวอย่างแห่งการประกอบศาสนกิจ ดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกใน ปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

๒. บทบาทในการรักษาพระสัทธรรมให้คงอยู่ ท่านรักษาพระสัทธรรมไว้ได้ด้วยการ ศึกษาและทรงจำ ในเถรคาถากล่าวว่า ท่านสามารถ ทรงจำไว้ได้ถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ฉะนั้นในการทำปฐมสังคายนาท่านจึงได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้วิสัชนาพระธรรม และท่านก็ได้ทำ หน้าที่นี้เป็นอย่างดี ด้วยการรวบรวมพระโอวาทและพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในที่ ต่าง ๆ เสนอต่อที่ประชุมสงฆ์เพื่อให้ช่วยกันพิจารณาจัดเป็นหมวดหมู่ จนกลาย มาเป็นพระสูตร พระอภิธรรมให้ได้ศึกษากันมาถึงปัจจุบัน

๓. บทบาทในการสร้างทายาทสืบต่อ ท่านก็เหมือนกับพระสาวกผู้มีชื่อเสียงอื่นๆ คือการ สร้างทายาทผู้สืบต่อในคัมภีร์สังยุตตนิกาย นิทานวรรค และอรรถกถาสังยุตตนิกาย นิทานวรรค กล่าวไว้ว่า ภิกษุผู้เป็นศิษย์ของท่าน เช่น พระสัพพกามี พระสาฬหะ พระเรวตะ พระชุชชีโสภิตะ

^๕พระมหาธนาชัย ตนติปาโล (แสนณรงค์), “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปญญาวโร)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

พระสาวาสีสัมมุตตะ พระยสกาภักตบุตร เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นพหูสูต (พหุสสุตา) และศิษย์ของท่านเหล่านี้ ภายหลังได้เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำสังคายนาครั้งที่สอง^๖

๘. รูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมโดยการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ อรุณี หงษ์ศิริวัฒน์ ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมนิสิตนักศึกษาที่มีความสามารถสูง ตามทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ดเนอร์” ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้ ๑. สภาพปัจจุบันและองค์ประกอบของการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมนิสิตนักศึกษาที่มีความสามารถสูงตามทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ดเนอร์ ๒. ระดับความสามารถของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสาขาวิชา ๓. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมนิสิตนักศึกษาที่มีความสามารถสูง ตามทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ดเนอร์ ประกอบด้วย ๑) หลักการและวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นการพัฒนา นิสิตนักศึกษา คือ เก่งคิด เก่งคน และเก่งงาน ๒) การบริหารจัดการ ได้แก่ การจัดองค์กร ประกอบด้วย หน่วยงานที่รับผิดชอบ เป็นต้น ๓) หลักสูตรและการเรียนการสอน เสนอรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือกเสรี การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมพิเศษ รวมทั้งการวัดและประเมินผล ๔) กิจกรรมหอพักแบบศูนย์การเรียนรู้ ประกอบด้วยกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาที่มีความสามารถสูง และการบริหารจัดการหอพัก^๗

๖. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยจึงสรุปข้อเสนอแนะการดังนี้

๖.๑ ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

๑. ควรมีการกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตให้มีความชัดเจน เช่น แผนการทำงานเป็นทีมนโยบายเผยแผ่เชิงรุก รวมทั้งนำแผนปฏิบัติการไปวิเคราะห์หาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนางานเผยแผ่ในอนาคต

๒. ควรมีการจัดประชุมสัมมนา และพัฒนาเทคนิคการเผยแผ่พุทธธรรมที่ทันสมัย มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพระธรรมทูตด้วยกัน ทั้งระหว่างอำเภอ จังหวัด หรือสายงานพระธรรมทูตที่เกี่ยวข้อง

๓. ควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมทูตให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้รับรู้มากยิ่งขึ้น

^๖พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วเหลา), “การศึกษาบทบาทของพระสาวาสีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, วารสารงานวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ก-ข.

^๗อรุณี หงษ์ศิริวัฒน์, “การพัฒนาแบบแผนการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมนิสิตนักศึกษาที่มีความสามารถสูง ตามทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ดเนอร์”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

๖.๒ ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

๑. หน่วยงานฝึกอบรมพระธรรมทูต ร่วมกับองค์กรพระธรรมทูตในต่างประเทศร่วมกันจัดทำหลักสูตรที่เอื้ออำนวยต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละพื้นที่ของประเทศเพื่อให้การปฏิบัติงานของพระธรรมทูตมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้น

๒. รัฐบาลนำแนวนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของมหาเถรสมาคม มากำหนดเป็นยุทธศาสตร์การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยให้พระธรรมทูต เป็นสื่อกลางนำวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

๓. สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรที่ดูแลพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โดยการสร้างระบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในแต่ละประเทศ รวมถึงระหว่างพระธรรมทูตต่างประเทศและพระสงฆ์ในประเทศไทย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งกันและกัน

๖.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ศึกษาผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต

๒. ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการวัดที่มีประสิทธิภาพในแต่ละพื้นที่ที่พระธรรมทูตออกไปปฏิบัติศาสนกิจ

๓. ศึกษารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกในแต่ละจังหวัดที่มีพระธรรมทูตออกไปปฏิบัติศาสนกิจ

๔. ศึกษากระบวนการพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูต

๕. ศึกษาประเมินหลักสูตรการฝึกอบรมพระธรรมทูตไปในแต่ละจังหวัด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ:

กรมการศาสนา. **ระเบียบกองงานพระธรรมทูต**. กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขานุการ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ, ๒๕๔๕.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย

นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง. “รูปแบบและหลักการของการปกครองในพระไตรปิฎก”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ และคณะ. “การศึกษาวิเคราะห์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาวิญญู ปุณณณโณ และคณะ. “การศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทของไทยในประเทศสหรัฐอเมริกา”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาธนาชัย ตนฺติปาโล (แสนณรงค์). “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปญฺญาวโร)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วเหลา). “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. **วารสารงานวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

วิทย์ สุนทรนนท์. “การพัฒนาศักยภาพในการวิจัยระดับปริญญาตรีด้วยการฝึกงานเทคโนโลยีสะอาด”. **รายงานการวิจัย**. คณะวิศวกรรมศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

อรุณี หงษ์ศิริวัฒน์. “การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมนิสิตนักศึกษาที่มีความสามารถสูง ตามทฤษฎีพหุปัญญาของการ์ดเนอร์”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

อรอนงค์ ววงค์ และคณะ. “ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์ตามทัศนะของผู้นำชุมชนในจังหวัดแพร่”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.